

Новости республики

Глава Якутии встретился с президентом Российской академии наук

Глава Якутии Айсен Николаев 27 февраля провел встречу с президентом Российской академии наук Александром Сергеевым.

Для дальнейшего развития Крайнего Севера и Арктики необходимы новые компетенции и знания, конкурентоспособные технологии и продукты, исследования и разработки мирового уровня, которые будут вестись в плотной кооперации с внешними партнерами и субъектами реального сектора экономики, с использованием последних достижений фундаментальной академической науки, - прокомментировал Глава Якутии Айсен Николаев.

Речь на встрече, в которой также принял участие первый Президент Республики Саха (Якутия) Михаил Николаев, шла о создании в Якутии передового научного центра по исследованию материалов, элементов техники и технологий, устойчивости живых систем в условиях экстремально низких температур, которые присущи Якутии, а также о развитии сети школ для одаренных детей, в том числе по изучению естественнонаучных дисциплин.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия).

Сэрэх дьаһал

Хаһыат сайдыытыгар – төгүрүк остуол

Улуустаабы эрдээксийэ дьыһтыгар ааспыт нэдиэлэ «Хаһыат – уопастыбаннай тэрийэччи, сырдатааччы, түмээччи» диэн төгүрүк остуол ыытылынна. Тэрээһингэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин суруналыыстарын сойууһун чилиэннэрэ, уопастыбаннай кэрэспэдиэннэр түмүстүлэр.

Төгүрүк остуолга хаһыат инники сайдыытын, сурутууну үрдэтии тула кэпсэтии буолла. Суруналыыстар ааҕааччы сэнээриитин тардар сонун тиэмэлэри, сыһарылары таһаарарга, сурутууну үрдэтэр тэрээһиннэри ыытарга сүбэлэтилэр. Ол курдук, дэриэбинэлэринэн командировка, нэһиликтэргэ суруналыыстар десаннарын тэрийи, сылга биридэ-иккиэ уопастыбаннай кэрэспэдиэннэргэ сэмийэрдэри ыытыи, оскуола пресс-кииннэрин кытта ситимнээх үлэни, нэһиликтэргэ хаһыат күнүн тэрийи тула кизэ кэпсэтии табыста.

Сурутуу ахсын ытыллар сүүйүлээх оонньууну тохтотон, ол онугар нэһиликтэринэн сурутууга күрэхтэһиини биллэриэххэ сөп диэн сонун этии киирдэ. Ону тэнэ, нэһиликтэр икки ардыларыгар ытыллар комплекснай күрэххэ биэр пуунунан хаһыакка сурутууну киллэттэргэ санааларын үлэһиннилэр. Ити курдук, биһиги,

эрдээксийэ кэлэктибэ үлэ хаамыытыгар этиилэри истэн, санаа атастаһан, инникитин ааҕааччыларга олох бары хайыскатын хабар сэрэх суруйуулары таһаарарга, үлэни күүһүрдэргэ бигэ санааны ытыллыбыт. Түгэниэн туһанан, күүс-көмө сүбэ-ама буолар суруналыыстарытыгар, уопастыбаннай кэрэспэдиэннэрибитигэр махтанабыт!

Людмила ГОРОХОВА.

2019 — өрөспүүбүлүкэҕэ, улууска Сомоҕолоһуу сыла

Бэстибээл сабаланна

Чурапчы улуугулар олунньу 26 күнүттэн өрөспүүбүлүкэҕэ уонна улууска Сомоҕолоһуу сылыгар анаммыт нэһиликтэр икки ардыларынаабы уус-уран көрүү «Айхаллан, Чурапчы!» бэстибээл сабаланна. СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ Валерий Герасимов уонна СӨ култууратын туйгуна Айталина Смирникова салайыларынан, дьүүлүүр сүбэ икки бөлөххө арахан үлэлиһэ. Быһыгы бэстибээлгэ ырданиллар нүөмэрдэринэн буолаллар: «Добордохуу ырыата», нэһилик тимнэрин хора, «Уйгу», «Оһуор» үнүкүлэрэ, драматтан монолог, чурапчылы матыптаах оһуохай уонна уопастыбаннай түмсүүлэр быыстапкалара. Кыра бөлөххө ытык сир Бахсы, улахаттарга хоһуун дьонноох Холтобо нэһиликтэргэ сабалаан, таһымнаах көрдөрүүнү ылан, атын нэһиликтэргэ тынааһыны биэрдилэр.

Холтобо нэһиликэ баай култуурунай нэһилиэстибэтинэн

кыахтаах буолла, талба талааннар түөлбөлөөн үөскээбит сирдэрэ. Сахалартан бастакы балерина Аксения Посельская аатынан Дириннээҕи ускуустуба оскуолата, норуодунай хор уонна тыйаатыр, маньы тэнэ, «Үрдэл» норуот айымньытын дьыһа сомоҕолоһон, сэрэх кэнсиэри көрдөрдүлэр. СӨ үтүөлээх үлэһитэ Феда Попова хас да келүүнэ ырыаһыттары итэн-такайан, өрөспүүбүлүкэҕэ биэр бастыг хор сапайар. Бу да сырыыга 80-тан тахса киһилээх хор туруоран, саала иһэ дохсун ырыачан дуорайда. Үнүкүлэргэ култуура туйгуннара Валентина, Аял Новгородовтар ылсаннар, кэрэ кестүүнү бэлэхтээтилэр.

Норуот айымньытын дьыһаларыгар, нэһиликтэргэ бэстибээл дьонун кэнсиэрин туруоран, Сомоҕолоһуубут сылын бииргэ түмээн көрсөбүтүгэр ынырабыт.

Мария ВАСИЛЬЕВА, дьүүлүүр сүбэ чилиэнэ.

Оскуола пресс-кииннэрэ түмүстүлэр

Улуустугулар биэр дойдулаахпыт, норуодунай суруйааччы, Былатыан Ойуунускай аатынан государственнай бириэмийэ лауреата Семен Андреевич Попов – Сэмэн Тумат үбүлүүдээх 75 сааһын бэлиэтир декада кизэ даһааһыннаахтык ыытылла турар. Олунньу 28 күнүгэр бу декада чэрчитинэн, Чурапчы нэһиликэ улуус оскуолаларын пресс-кииннэрин түмэ тардан, «Дьобус-пресса» диэн медиафорум уонна «Чуораанчык», «Кополочник» оҕо сурунаалларын редакцията, РАПОСТ почта ситимэ «Подари книгу – детям» диэн акциялара буоллулар.

Медиафорумна Сылантан, Мындабаайыттан, Хадаартан уонна Одьулуунтан пресс-киин иитиллээччилэрэ салайааччыларын кытта кэлэн, суруналыыстыка араас хабааннаах куонкурустарыгар тургутуһан көрдүлэр. Ол түмүгэр «Суруналыыстыка оонньуутугар» Мындабаайы оскуолата кыайылаах табыста. «Бастын салайааччы» ааты Сылантан Валентина Степановна Анемодистова, «Бастын айымньы» ааты Сылантан Валерия Макарова, «Бастын хаартыска»

Болугуртан Владик Сазонов, «Бастын хаһыат» ааты Хадаар, «Бастын быыстапка» ааты Одьулуун, «Бастын вайнер» ааты Мындабаайы пресс-кииннэрэ ыллылар. Түмүккэ бу оскуолалары сэргэ, Иван Михайлович Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолата алын кылаастарын оҕолоругар сурунаалларга суруттулар. Кинигэ бэлэхтэһиини акциятыгар саамай улахан көрдөрүүнү Улахан Күөл оскуолата ылан, грамотанан, өйдөбүннүк бэлэбинэн наһараадаланна.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Быыбар — 2019

Чурапчы нэһилиэтин баһылыгар хандьыдаат Владимир Дмитриевич Сивцев

потребительский уопастыба, электрик.
1997-2000 с.с. — ОДКХ
Чурапчытаабы салаата, электрик.
2000 — 2010 с.с. — ОДКХ
Чурапчытаабы салаата, энергетикаба
сүрүн исписалиис.
2010 с. — «Хатан» ХЭТ, генеральной
дириэктэр.

Общественная үлэтэ:
2008-2010 с.с. — ОДКХ
Чурапчытаабы салаатын идэлээх
сойуустарын кэмитиэтин
бэрэссэдээтэлэ.

2007-2012 с.с. — Чурапчы
нэһилиэтин дыкутааттарын Сэбиэтин
II ыгырыытын дыкутаата.

2012-2017 с.с. — Чурапчы
нэһилиэтин дыкутааттарын Сэбиэтин
III ыгырыытын дыкутаата.

2017 с. — Чурапчы нэһилиэтин
дыкутааттарын Сэбиэтин IV
ыгырыытын дыкутаата.

2019 сыл — успуорт кыһынны
көрүннэригэр улуус Федерациятын
бэрэссэдээтэлэ.

ХАНДЬЫДААТ БЫРАГЫРААМАТА:

I. Буддьүөт сайдыыта:

— өрөспүүбүлүкэтээби, федеральной
бырагыраамаларга кыттан, эбии киирэр
үп үрдээһинигэр үлэни тэрийии;

— нолуоктан киирэр бэйэ үбүн
улаатыннарары;

— олохтоох тэрилтэлэр үлэни
хаанчыйыларын ситиһии;

— олохтоох онорон таһаарар
производствотыгар сана көрүннэри
киллэригэр үлэлэһии.

II. Тыа хаһаайыстыбата — сүрүн дыарыкпыт:

— сана тэринэр фермерскэй
хаһаайыстыбаларга көмөнү оноруу;

— кэтэх хаһаайыстыбанан
дыарыктанар, үлэни сылдыар дьонно
өйөөһүн бырагырааматын киллэри;

— үрэххэ, күөлгэ уу хаһааны үлэтин
ыһыты;

— быһыттары, кытыллары
бөдөрөгтүү үлэтин тэрийии;

— дыбуус переработканы онорору
ситиһии.

III. Тутуу — сайдыы кэскилэ:

— 2024 сылга диэри хаарбах дьиз
суох буоларын ситиһэргэ үлэлэһии;

— нэһилиэк иһинээби суоллары
онорууга уонна өрөмүөннээһингэ
сыллата элбэх үп көрүлүрүн ситиһии;

— социальной объектар тутуллал-
ларын туруоруу;

— гаас ситимин салгыы чааһынай
ыалга киллэри, гаас заправка баар
буоларыгар үлэлэһии;

— нэһилиэк иһигэр сылааска холбо-
нуу үлэтин салгыы былааннаахтык
ыһыты;

— сайынны уу ситимэ хас биридди
түөлбэзэ тутуллан олоххо киирэрин
ситиһии;

— «Добродоһуу алааһа»
микрооройуонга салгыы аныгылыы
ирдэбилгэ эппиэттир тутуулар
киирэллэригэр үлэлэһии.

IV. Социальная эйгэ — сана кэрдиискэ:

— доробудуа харыстабылыгар
сүрүн болломтобун уурум, чуолгаан
муниципальной тус сыаллаах
бырагыраамалар оноруллан, араас
хайысхаба үлэ тэриллэрин ситиһии;

— С.А. Новгородов аатынан
Чурапчытаабы орто оскуола смената
суох үрэтэрин ситиһии;

— дыбуурдаах оболор талааннарын
сайыннараага сөптөөх усулбуудууны

тэрийии;

— маассабай успуорт, оҕо успуорда
нэһилиэкпитигэр сайдарыгар анал
бырайыактары оноруу, өйөөһүн;

— кырдыаҕастарбытыгар, кыаммат
аранаҕа тустаах бырагырааманы
онорон көмө үлэтин тэрийии;

— култуура эйгэтин өйүүр, духуобунай
сайдыыга, үйэтитиигэ аһаммыт
үлэлэри салгыы тэтимнээхтик ыһыты;

— ыччат үлэлээх буоларын
хаанчыйы;

— нэһилиэк эдэр исписэлиистэрин
дьизнэн хаанчыйы боптуруоһугар
салгыы үлэни тэрийии;

— сана сабалыыр урбаанныыттарга
сөптөөх усулбуудууны тэрийэн,
кыахтарын таба туһанан, үлэлиир
дьон аһаана элбиригэр өйөбүл-тирэх
буолар киини тэрийии;

— цифровизация, IT-технологиялар
күннээби олохлутугар кизэник киирэрин
ситиһии;

— хас биридди олохтоохпут
интэриниэт өмөтүн туһанарын сана
үрдүк таһымна тахсарын ситиһии.

V. Благоустройство — олохлут ирдэбилэ:

— сааскы хаар, ардах уута олорон
хаалбат тына былааннаах үлэни
ыһыты;

— киин уонна кытыы уулуссаларга
сырдатыы үлэтин тэрийии;

— нэһилиэк иһигэр туттуллубут багу-
сабы бэрэздэтэһин үлэтэ күүһүрэрин
тэрийии;

— элбэх кыбартыраллаах уопсай
дизайн + тизэргэнэрин тупсарыы
үлэтин ыһыты.

Хандьыдааты өйүүр бөлөх.

(Оплачено из средств избирательного фонда
кандидата на должность главы Чурапчинского
населенного пункта В.Д. Сивцева).

Төрөөбүт күнэ — дьыла: муус устар
6 күнэ, 1970с. Чурапчы нэһилиэгэ.

1987с. — Чурапчы орто оскуолатын
бүтэрбитэ.

Дьиз кэргэнин балаһыанньата:
кэргэннээх, 4 оҕолоох.

Үөрэбэ:

— 1992с. Одьулууннаабы 13№-дээх
ОПТУ, электрик идэтэ.

— 2005с. Новосибирскайдаабы уу
тырааныспарын академията, инженер-
электрик идэтэ.

Үлэтин кэрчиктэрэ:

— 1987с. — Чурапчытаабы РТП
тэрилтэтэ (ремонтно-техническое
предприятие), хачыгаар.

1988-1990 с.с. Сэбиэскэй Аармыйа
кэжэтигэр сулууспалааһын.

1990 — 1991 с.с. — РТП тэрилтэтэ,
оробуочай.

1992-1997 с.с. — Оройуоннаабы

Тыа хаһаайыстыбата

МОСКВАҒА — АККОР СИЙИЭНЭ

Олунньу 19—20 күннэригэр Россия киин
куоратыгар Москваҕа Фермерскэй (бааһынай)
хаһаайыстыбалар уонна тыа хаһаайыстыбатын
дьярыктанар кэпэрэтииптэр (АККОР) 30-с
сийиэһэ буолла.

АККОР чилиэннэригэр 30 киһиттэн 1 дэлэгээт
талыллар нуормата олохтоммута. Онон барыта
Россия субъектарыттан 445 дэлэгээт уонна 250 киһи
ыгырылаах быһыытынан кыттыыны ыллылар.
Саамай элбэх 55 дэлэгээт Краснодарскай кыраайтан,
36 дэлэгээт Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр сырыттылар.
Өрөспүүбүлүкэбит дэлэгээссийэтин АККОР Саха
сиринээби салаатын бэрэсидьизнэ Александр
Артемов салайан идэ сырытта. Ил Түмэн
аграрнай политикаба уонна тыа сиригэр сайыннарыга
сис кэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ Андрей Находкин
ыгырыллан сырытта. Россия тас өгүүтэн—
Белоруссияттан, Германияттан, Финляндияттан, о. д.
а. ыалдьыттар бааллар.

Биһиги улуустан улуус дьаһалтатын экономичес-
кай сайдыыга управлениетын салайааччы Николай
Петров, улуустаабы бааһынай хаһаайыстыбалар
ассоциацияларын салайааччы Мария Саввина,
«Чаран» бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта
Мария Луковцева, «Киров» бааһынай хаһаайыстыба
салайааччыта Валерий Местников, «Чакыр»
быһынай хаһаайыстыба салайааччыта Иван
Ануфриев, «Кулаада» бааһынай хаһаайыстыбатын
салайааччыта Михаил Седалищев дэлэгээт
быһыытынан кытыннылар.

Икки күннээх тэрээһин Москва мээрйэтин
дыбарыаһыгар ыһылынна. Бастакы күн
секцияларынан—үүнээһин дьарыгырыы
(растениеводство), сүөһүнэн, сылгынан дьарыктаныы
(животноводство), переработка уонна батарыы

салааларынан лекциялар, санаа атастаһыларга
буоллулар. Россия тыа хаһаайыстыбатын
миниистирин бастакы солбуйааччы Джембулат
Хатсупов салайан ыһытта. Россия АККОР-
ун бэрэсидьизнэ Владимир Платонов, Россия
тыа хаһаайыстыбатын министризистибэтин
салааларын уонна департаменнар салалталарыттан
кыттыыны ыллылар. Былаан быһыытынан кизэ
5 чааска бүтүөхтээх тэрээһин, кыттааччылар
туруорсууларынан, 8 чааска диэри буолла. Элбэх
киһи тыа хаһаайыстыбатын бүтүгү күннэ

үөскээбит кыһалбаларын билиһиннэрдилэр, салгыы
сайдыыга үлэлииргэ санааларын үлэлэһинилэр.
Саха сириттэн Сунтаартан «Кириэстээх» ТХПК
салайааччыта Владимир Егоров, Ханаластан салгы
иитиитинэн дьярыктанар бааһынай хаһаайыстыба
салайааччыта, уопастыбаннай палата чилиэнэ
Татьяна Скрибина, Анаабыр улууттан «Үөлз»
родовой община салайааччыта, «Дары Севера»
кэпэрэтиип салайааччытын солбуйааччы
Василий Туприн тыл эттилэр. Киһилэр тыа
хаһаайыстыбатынан дьярыктанар сорох салаа
үлэһиттэрэ пенсияга тахсыларыгар туруорсуулары,
уматык (ГСМ) сыанатыгар, «Меркурий» бырагыраама
үлэлээһинигэр санааларын үлэлэһинилэр.

Бу күн биэр дойдулаахпыт, өрөспүүбүлүкэбит

Ил Дарханынан үлэлээбит, билигин Федерация
сэбиэтигэр аграрнай-продовольственной политикаба
бэрэссэдээтэли солбуйааччынан үлэлиир Егор
Борисов кыттыыны ылла.

Олунньу 20 күнүгэр Россия Тыа хаһаайыстыбатын
миниистирэ Дмитрий Патрушев, Судаарыстыбаннай
дуума дыкутааттара, тыа хаһаайыстыбатын
наукатын 26 хандьыдаата, 1 доктор сырыттылар.
АККОР бэрэсидьизнэ В. Н. Плотников дакылаатын
иһитилэр Кини ааспыт сылларга фермерскэй
бааһынай хаһаайыстыбалар, кэпэрэтииптэр
үлэлэрин ситиһии билиһиннэрдэ, инники
сорукары туруорда. Дакылааттан көстөрүнэн,
тыл этээччилэр бэлиэтээһиннэринэн, фермердэр
Россия Бэрэсидьизнэ Владимир Путин
туруорбут тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга
стратегическай сорукарын олоххо киллэриигэ
улахан кылааттары киллэрэргэ бэлэмнэ
бэлиэтэнэ. АККОР сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн
Александр Шипулин талылынна. Инники күннээби
кэпэсэтиилэртэн, дакылааты дьүүлэһиилэртэн
түмэн, сийиэс резолюция ылынна.

2018 сыллаах түмүк таһаарылынна I-кы миэстэ
— Краснодарскай край, II-с Алтайскай край, III-с
Саха Өрөспүүбүлүкэтэ буоллулар. Бастыннары
наһарадалааһынна биһиги улуустан «Киров»
бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Василий
Местников «Россия үтүөлээх фермерэ» ааты ылла.
Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар улууспут
өрөспүүбүлүкэбэ инники күөннэ сылдыарынан,
салайааччыларга олохтоммут наһарааданы
«Россия бочуоттаах фермерэ» аатынан улууспут
баһылыга Андрей Ноговицын наһараадаланна.

Сийиэс ыһыттылыыт күннэригэр Кубань
хаһаахтарын хора кыттылаах улахан кэнсиэрт
көрдөрүлүннэ. Саха сирин дэлэгээссийэтэ
«Сомоолоһуу оһуохайын» тэрийбитигэр дэлэгээттар,
ыалдьыттар үөр-көтө кытыннылар.

Сийиэскэ кыттыыны ылан баран, Николай
Петров Россия култуураба министризистибэтигэр,
Үөрэх министризистибэтигэр, Тыа хаһаайыстыбатын
министризистибэтигэр, постпредствога сылдьан
араас боплуруостары быһаарыста. Мария Саввина
«Росагролизинг» сылдьан, сана тизихинкэлэри
ыһыыга сайаалка түһэриста.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Төрөөбүт соругум

Билии төрдүн барытын бизрбит сирим баар -- Чурапчы

Чурапчы улуунун үөрэжин салалтатын «Сана олох» хаһыакка анал сыһыарыта

Салайааччы колонката

Бу сыл Чурапчы улуунун Сомосолоһуу сыла биллэрилгэн, үөрэх тэрилталар эмиэ көхтөөхтүк ылсан үлэни сабалаатылар. Үөрэх хаачыстыбатын тупсарыга үлэбит салбанар. Физкултуура предметигэр Бүтүн Россиятабы олимпиада өрөспүүбүлүкэтээби түһүмүсүр 19 улуустан барыта 120 үөрэнээччи кытынна. Уус Алданга ытыллыбыт 8 улуус кытылылаах «Будущий дипломат» куонкурус Илин энээр сүүмүрдир түһүмүсүр улахан оҕолор лигаларыгар, Чурапчы гимназиятын 9 кылааһын үөрэнээччигэ Ньургун Пермяков кыайылааһынан тахсан, 1 истизпэннээх дипломунан билиэтэннэ, салгыы кыттарга ынырыны тутта.

Үөрэнээччилэр тургутар экссэмэннэрин быһаарынан, бэлэмнэллэрин үгэнэ үүннэ. Бары экссэмэннэри туттарар көңүлү ыллылар. Билиини туругунан, төһө бэлэмнээхтэрин, ханныкка ыарыбдалларын чопчулаан тургутан 9, 11 кылаастарга математикаба пробнай экссэмэн туттардыбыт. Манна экссэмэн туттарар оҕолор уонна төрөппүттэр ыгылыыларын туоратар сыаллаах Чурапчы улуунун «Төрөппүт БКЭ туттарар күнэ» Бүтүн Россиятабы анцияба кытыһан, төрөппүттэр нуучча тылын уонна математика предметтэрин Соловьев, Амма, Дирин, Төлөй, Сылан, Чурапчы орто оскуолаларыгар тургутуу аастылар. Кытыбыт төрөппүттэр БКЭ хаамытын аастылар, тургутуктары онорон көрдүлэр уонна бу дыһалы сэнээрбиттарин биллэрдилэр.

Кылаас салайааччыларын идэлэрин таһымын уонна үлэлэрин көдүүһүн үрдэтэр сыаллаах «Сүрэхпин оҕолорго аныыбын» улуустаабы куонкурус ытылыһа. Уон оскуолаттан, 10 педагог кытыһа. Кыайылааһынан Чурапчы гимназиятын саха тылын уонна литературатин учуутала Зоя Николаевна Сивцева ааттанна. Дипломаннарынан Чурапчы ыспартыбынай интэрнээт-оскуолатын математикаба учуутала Т.М. Николаева, Чапкыр оскуолатын физикаба учуутала А.Т. Попова, С.А. Новгородов аатынан Чурапчы оскуолатын английскай тылын учуутала О.А. Шестакова буоллулар.

Тамара ПАВЛОВА,
үөрэх салалтатын начаалынньыга.

ТЭТТИК СОНУННАР

Олунньу 15-16 күннэригэр «Физкултуура» предметигэр Бүтүн Россиятабы үөрэнээччилэр олимпиадаларын өрөспүүбүлүкэтээби түһүмүсүн кытылылаахтара үс көрүнгэ киристилэр: өйү тургутуу (тестирование), гимнастика уонна 2000 м. сүүрүү. Уолсай түмүккэ, С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Эрхан Лукин (11 кылаас, учуутал Степанов В.В.) уонна Д.П.Коркин аатынан Чурапчытаабы өрөспүүбүлүкэ олимпийскай эрэллэрин бэлэмниир устуорт оскуолатыттан Поной Петрова (7 кылаас, учуутал Колодезников С.М.) кыайылааһынан ааттанылар. Оттон С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Влада Оконежникова (10 кылаас), Милена Красильникова (11 кылаас, учуутал Собакин П.Д.), Чурапчы гимназиятыттан Светлана Анемодистова уонна Карина Ноговицына (10 кылаас, учуутал Романов Н.Н.), Сылан орто оскуолатыттан Владимир Игнатьев (11 кылаас, учуутал Яковлев Е.И.), Алабар орто оскуолатыттан Айсен Елисеев (11 кылаас, учуутал Федоров М.Е.) ситиһиилээхтик кыттан, бириистээх миэстэлэргэ тигистилэр.

Таатта улуунун ытыллыбыт театральнай устуудуйалар күрэхтигэр «Үөрүү» оҕо сайдар киинин иитиллээччигэ Ариан Скрыбин Гран-при хаһаайынынан буолла.

ДЮСШ иитиллээччилэрин ситиһиилэрэ

Хотугу многоборьега Собируунгу Саха сирин кубогар Мая Фомина чөмпүйүн, Коля Петров многоборье сууматынан 2-с призер, барыта 8 кыһыл көмүс, 4 үрүн көмүс мэтээли араллылар.

Манна ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээби «Сана ааттар» гиирэ устуордун күрээбэр Хатылы тириэньэр Семен Попов иитиллээччилэрэ Кеша Чичигинаров чөмпүйүн, Рустам Парфенов 2-с призер, Сандал Кардашевскай 3-с призер буолары ситистилэр.

Чурапчыга ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээби волейбол күрээбэр уолаттарга 12 хамаанда, кыргыттарга 13 хамаанда киристилэр. Түмүккэ уолаттарга Чурапчы чөмпүйүн буолла, иккискэ Таатта, үһүскэ Дьокуускай хамаандалара табыстылар. Кыргыттарга Мииринэй хамаандата инники күөһүнэ табыста, иккис Уус Алдан, үһүс Чурапчы хамаандалара буоллулар. Егор Попов «Лучший игрок», Вадим Оконежников «Лучший разыгрывающий» анал ааты ыллылар.

Эбэрдэлиибит!

Аба дойдуну көмүскээччилэр күннэринэн үөрэхтээһин эйгэтигэр үлэлиир бары эр дьоммутун итиитик-истинник эбэрдэлиибит! Баҕарабыт чэгиэн доруобуйаны, улууспут үөрэбүрүттэ сайдарыгар туһуламмыт айымньылаах үлэбүтигэр үрдүк ситиһиилэри, түбүктээх үлэбит үтүө түмүктээх буоларыгар, сахалыы сайаҕас санаабытынан, өтө көрөр дьобургутунан инники олоххут сайда-үүнэ турарыгар, дьиз кэргэннэригэр уйгулаах олобу, дьолу-соргуну!

«Эдэр профессионаллар-2019»

аһаҕас чөмпүйэнээт

Девиз WorldSkills International: «Делай мир лучше силой своего мастерства!»

(«Improving the world with the power of skills!»).

Ааспыт үйэ 50-с сылларыгар олохтооммут WorldSkills норуоттар икки ардыларынаабы тэрилтэтэ 75 судаарыстыбаны түмэр. Өнө оноруутун эйгэтигэр туһаайыллыбыт, идэни баһылыыр уонна техническай үөрэхтээһин, билиини үлэһити бэлэмнээн, талаанын көрөн инникитин үлэ миэстэтин буларыгар көмөлөһөр.

Үөрэх уонна наука министристибэтэ, Идэ компетенцияларын сайыннараар киин, Үөрэби сайыннараар институт тэрээһиннэринэн, олунньу 18-24 күннэригэр Саха сиригэр «Эдэр профессионаллар-2019» VII регионнаабы аһаҕас чөмпүйэнээтэ өрөспүүбүлүкэ бары муннуктарыттан 1000-тан тахсар киһини хабаан ытылыһа. Чөмпүйэнээт 29 күрэхтэһэр түһүлгэлэрэ Дьокуускай, Нерюнгри, Мииринэй куораттарга, Жатай, Хагас бөһүөлэктэригэр, Ханалас, Томпо, Чурапчы, Мэнэ Хагалас уонна Нам улуустарыгар тэрилиннилэр.

Чурапчы улууһа 24 компетенцияба 35 оҕолоох юниордар хамаандаларын, 26 компатриот-экспертэри кытыннарда. Түмүккэ Диана Попова (10 медьылаас, Сылан оскуолата, эксперт-компатриот С.Г. Лугинова) «Медицинский и социальный уход» компетенцияба чөмпүйүн үрдүк аатын ылан, Тюмень куоракка Саха сирин чизин көмүсүбэ. Үрүн көмүс призердарынан Вадя Корякин (Дирин агрооскуолата, эксперт-компатриот И.К. Васильева) «Ветеринария» компетенцияба, Леня Платонов уонна Слава Барашков (Чурапчы гимназията, эксперт-компатриот И.В. Сивцева) «Интернет вещей» компетенцияба буоллулар.

«Коммуникабельность» компетенцияба Чурапчы хамаандата 3-с миэстэни ылла. Хамаанда састаабыгар Аня Данилова (Хатылы), Эрхан Сивцев (Чурапчы гимназията) уонна Артем Егоров (С.А.Новгородов аатынан Чурапчы оскуолата) кирибиттэрэ. Салайааччылар – Вероника Ивановна Спиридонова, Ньургун Васильевич Скрыбин и Люция Павловна Илларионова.

Дмитрий ИЛЛАРИОНОВ, үөрэх салалтатын итии уонна оҕону сайыннарыы отделын сүрүн исписэлиһэ.

Экссэмэни туттарар оҕолоох төрөппүттэргэ сүбэ

Экссэмэни туттарар оҕолорго сөптөөх психологическай өйөбүл элбэҕи быһаарар. Оҕону хайдах өйүүххэ сөбү?

Бастатан туран, оҕо эрэниэххэ наада. Улахан дьон улааппыт оҕо ситиһитин, дьулуруун үксүгэр сатаан бэлиттээбэттэр. Онон, улаатан эрэр оҕо туруоруммут сыалын ситиһэригэр атын суолу тобулан, «Эн итини сатыабын, кыайабын» дьиз туһаайы биэриэхтээхпит.

Оҕону санаатын өрө көтөбөр тыллара туһаныахтаахпыт, холобура: «Эйигин билэн туран, итини үчүгэйдик оноруон дьиз эрэнибин», «Эн итини олус үчүгэйдик билэбин». Оҕону өссө имэрийэн, бииргэ тугу эрэ онорон өйүүххэ сөп.

Оҕону өйүүргэ:

- Оҕо күүстээх өрүтүгэр тиражири.

- Оҕо сыһыатын-халтытын күүскэ бэлиттээмизэххэ.

- Оҕо бэйэтин кыаҕар эрэниэххэ, өйүүххэ.

- Дьизэ-уокка дотордуу сыһыаны олохтоохха, оҕо

убаастабылы, таптала, киини хайдах баарынан ылыныны көрдөрүүххэ.

Сыһыанга кытаанах уонна сымнаҕас буолууну тэнинэн тутуохха, ол гынан баран судьуйа оруолугар кириимизэххэ наада.

Оҕо туохтан санаарбырын билэһтээххит уонна ону ытыһан, киинэхэ сөптөөх өйөбүлү оноруохтааххыт. Предметтэринэн тестэри ылан, толоророрго бири интэриэстэнин. Оҕо бириэмэни туһулан онорорун кэтээн, туһунарга үөрэтин. Тугу үчүгэйдик онорорун хайаан, санаатын көтөбүн. Бэйэ күүһүгэр эрэбили үрдэтин, төһөнөн куттанар даҕаны оччонон элбэх сыһыаны оноруон сөп.

Оҕо ыгылыырын үрдэтимен – экссэмэн түмүгэр охсуон сөп. Хаһан баҕарар төрөппүт эмоциональнай туруга оҕо бэрлэлэр, онон эһиги күүскэ долгуйан бэйэбитин сатаан туттуммат түгэннэтигэр, оҕо эмиэ ыһыктынан кэбиһиэн сөп.

Оҕо доруобуйатын туругун кэтээн, аһара

сылайыттан мөлтөөн сөп. Экссэмэнгэ бэлэмнэни эрэсимин тутуһуннарыаха наада. Сынныанан ыла-ыла бэлэмнэниэхтээх. Дьизэ уруогун ааҕар усулуобуйата баар буолуохтаах, ким даҕаны мэхэйдэ суохтаах. Экссэмэнгэ бэлэмнээр кэмигэр битэмииннээх аһынан аһахтаах. Балык, издэгэй, эриэх, курага өй үлэтин күүһүрдэллэр.

Экссэмэн кэмигэр абыйах баалы ылан кэбиһэ дьиз олус күүскэ долгуйуман. Киһи кыаҕа аһаардас баалынан эрэ быһаарыллыбатын өйдөтүн. Экссэмэн иннинээби күн оҕо сынныаныан, дуоһуя утуйуон наада. Ыйытыктары болломтолоохтук ааҕан онороругар, ордуу сатыырыттан сабалыырыгар сүбэлээн. Экссэмэн туттарбытын кэннэ мөбүмэн, сэмэлиир тыллара туттуман, санаатын көтөбөр тыллара этин.

Жанна МОНАСТЫРЕВА,
үөрэх салалтатын психолога.

Идэтигэр бэриниилээх учуутал, салайааччы...

Бүгүндү кэлсиир киһибит СӨ үөрэҕириитин туйгуна, РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, Иван Михайлович Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ **Михаил Владимирович Дьячковский** буолар.

Оскуола үөрэнэр кэмнэригэр тэрийэр дьобурдаах, оҕолору куруук бэйэтин тула түмэ тардар, сыты-хотуу үөрэнээччинэн биллэрэ. Кыра сылдьан көнүл тустуунан, кэлин оҕунан ытыынан дьарыктаммыта. Үөрэбэр кыһамнылаах, оскуола уопастыбаннай үлэтигэр үгүс үлэтин иһин, 6-с кылааһы бүтэрэр сылыгар, ССРС саамай улахан лаабырыгар «Артекка» сынньанар чизэскэ тиксэбитэ. Бу лаабырга үгүс үөрэнэн, элбэҥи билэн-көрөн, үгүс дойду оҕолорун кытта дорбодхон кэлбитэ. Үрдүкү кылаастарга улахан дьону кытта тэбистэннэ от оттуур биригээдэ, суол, быһыт тутууларыгар командирьнан, биригэдиинэн үлэлээбитэ.

Сэбиэскэй Армия кэккэтигэр Красноярск кыраай Борзя куоратыгар артиллерийскай сэрйилэргэ сулууспалаан, ытык изин төлөөбүтэ, Рота хамандырынан, комсомол сэкирэтээринэн үлэлээбитэ. Үтүө суобастаах, дойдутун чизин үчүгэйдик көмүскүүрүн туһунан оройун «Сана олох» хаһыатыгар ийэтигэр махтал сурук бэчээттэммитэ. Дойдугар старшай сержант званилаах эргиллибитэ.

1976 с. кэлэн, Одьулууннаабы 13-с нүөмэрдээх училищега комсомол сэкирэтээринэн, военругунан үлэлээбитэ. СГУ устуоруйа факультетыгар кэтэхтэн үөрэнэ-үөрэнэ, СПТУ дириэктэрин иитэр үлэсэ солбуйааччынан үлэлээбитэ. Онтон саҥааппыта Михаил Владимирович, эдэр, сүүрбэччэ эр саастаах ыччат киһи, салайааччы быһытынан үлэтэ.

1982 сылтан Соловьев абыс кылаастаах оскуолатыгар дириэктэринэн ананан оскуола кэнгиин, сайдарын туһугар үгүс үлэни ыппыта, сагалыы көрүүлэри киллэрбитэ. 1984 с. эдэр, эрчимнээх үлэһити таба көрөн, сабыллар кутталлаах, сууллаары

турар дьыллээх-уоттаах Болтоно абыс кылаастаах оскуоланы дириэктэринэн анаабытара. Үлэни тийбигэр оскуоланыгар оҕо сылдьара кутталлаах дьин, барыларын кулууп, хонтуора дьыллэринэн көһөрөн үөрэттэрбитэ. Сана оскуоланы туттарарга тусхон да чабыбакка, Михаил Владимирович бэйэтэ сана оскуола былаанын уруһуйдаан, оскуола аһамыт өрөмүөн харчытын аттаран, матырыйаалын экирэттиһэн, аҕастаһан, күүстээхтик ылсыбыта. Оскуоланы икки сыл устата туттаран, туох... баар материалнай баазатын саҥардан үлэсэ киллэрбитэ.

1989 с. оччотобу Коммунистическай партия ыйытынан, Сылан нэһилиэгэр парткомунан, онтон биригэдиинэн, управляючайынан хас да сыл устата үлэлээбитэ. Тыа хаһаайыстыбата, нэһилиэһинэ олоҕо-дьаһага тупсарыгар бэйэтин кылаатын киллэрбитэ. Онтон 1992 сыллаахха ССРС эстэн, сохуос ыһыллан, Михаил Владимирович идэтинэн, Сыланнаабы орто оскуола устуоруйа учууталынан үлэни кирибита. Онтон 1995 с. Сылан орто оскуолатыгар дириэктэринэн үлэтин саҥалаабыта. Бу үлэтир кэмнэригэр үгүс үлэни ыппыта, оскуола Георгий Прокопьевич Башарин аата индриллэрин ситиспитэ. Мусуой, тустуу саалатын, оранжереяны, индриллэри туттарбыта. Дьокускайдаабы мединституту уонна Чурапчытаабы гимназияны кытта ыкса үлэни тэрийбитэ. Бастаан естественнэй хайысхалаах прогимназия кылаастара, онтон бастаабы медицинскэй кылаастар аһыллыбытара.

2001 с. Мурун Тыымпыла түөлбөтин олохтоохторун ыһырыларынан Чурапчы 2-с нүөмэрдээх абыс кылаастаах оскуолатыгар ананан кэлбитэ. Кини кэлээт, үлэтир усулуобуйа суобун, оҕо сылдьар эйгэтэ мөлтөбүн бэлиттэн, сана оскуоланы туттарарга былааннаабыта, ыһырыны таһаарбыта. Биир сыл иһигэр, урукку промкомбинат бырабыллыбыт дьытэ саҥардыллан, туох баар туттар тэриигэр, техническэй оборудованиетыгар

тийэ тэриллэбитэ. Хас биридди кабинеты араас-араас дьыт кэргэттэр түмсүүлэрэ онорбуттара. 2003 сылга сана оскуола дьэндэйбитэ. Кэлин таас оскуоланы туруорсан, 2007 с. үлэсэ киллэртэрбитэ. Улахан өйөбүлү оччоторго Бырабыллыгыстыба бэрэссэдээтэлинэн үлэли олоорор Егор Афанасьевич Борисов онорбута.

Михаил Владимирович сана тэриллэр оскуола кэлэн кэлэктиби биир санаага түмүтэ. Билигин оскуолабыт кэлэктибэ туох баар сорукары барытын үчүгэйдик толорор кыахтаах, сайдыы суолун туһунан биир бастың кэлэктип буолары ситистэ.

Оскуолабыт оҕолору үөрэххэ 100 % ситиһилээхтэр, 61 % оҕо наар үчүгэй сыанага үөрэнэр. Биһиги оҕолорбут үөрэххэ, оҕо сайдыытын уус-уран көрүүгэ, успуорка үгүс элбэх ситиһилээхтэр. Оскуолабытыгар оҕону наһаа-чынчыйар үлэсэ уһууу күүсэ ытыллар, элбэх оҕо Россия уонна өрөспүүбүлүкэ таһымыгар биһирэбили ыллылар.

Нэһилиэһинэ оскуола тула түмсэн, социальнай үлэсэ көхтөөхтүк кыттар. Оскуола иитэр-үөрэтэр хайысхата байытыллан, сана сүүрээһини киллэрэргэ төһүү буолар. Ол курдук, Мурун Тыымпыла түөлбөтин түмэр сыалтан, дьыт кэргэн сойуустарын тэрийэн, нэһилиэһинэ кытары үлэлэһин сана көрүгүн тэрийбитэ үөрэхтээһингэ инновациялар кирииллэригэр сана сүүрэн быһытынан үлэни сөргүтэргэ төһүү күүс буолбута. Онтон салгы оскуолабыт сананы киллэриигэ куруук күүсэ үлэлээр. Ол туһунан оскуолабыт 2007, 2009, 2016, 2017 сс. өрөспүүбүлүкэтээби «Сельская школа и образовательная марка» күрөбүн кыайылаабыта; 2005, 2008 сс. Бүтүн Россиятаабы «Знак качества образования», «Инновационная школа», «Лучший директор образовательного учреждения» ааттары ылары ситиспитэ. Бүтүн Россиятаабы «Бочуот кинигэтигэр» (2016 с.), «100 лучших организаций России - 2017 г.» күрэххэ «Лучшая инновационная школа» ааты ылбыта.

2018 сыл түмүгүнэн улууска «Бастың орто үөрэх тэрилтэтэ» анал ааты ылбылпыт.

Ол курдук инновационнай үлэсэ федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээби былаһаакка буолан элбэх үлэ ытыллар. Михаил Владимирович идэтин толору баһылаабыт, сайдыылаах, ирдэбиллээх, хас биридди үлэһит, оҕо кыага арыллан үлэһит, үөрэнэр усулуобуйатын тэрийэр сатабыллаах салайааччы буолар. Кини үлэтигэр ирдэбиллээх, иити-үөрэти сорукарын олус үчүгэйдик өйдүүр, үлэһиттэргэн ирдийэр. Элбэх сананы киллэрэргэ дьулуһар. Оҕо иитиллэр, үөрэнэр эйгэтэ сырдык буоларын тэрийиигэ элбэх үлэни ыттар. Элбэх сана үлэһиттэр идэлэрин баһылылларыгар, оскуолага үлэһит учуутал, иитээччи буолан уһуулан тахсарыгар сыраллаах үлэни ыттар. Оскуола дириэктэрэ буоларын быһытынан уопастыбаннай үлэни көхтөөхтүк тэрийсэр. Ол курдук, икки төгүл түөлбөттэн эрэллээхтик талыллан, улуус Муннаабын дьокутаатынан буолан сайдыыга бэйэтин кылаатын киллэрсэр салайааччы буолар. Ох саага улуус федерациятын бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир. Кини амарах аҕа, истин дорбон буолар. Кэлэктиипкэ, төрөппүттэргэ убаастанар салайааччы.

Екатерина ИВАНОВА, И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын саха тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала.

Ханнык баҕарар сири-дойдуну суонсурабырдааччы, албан ааттаааччы ол — кини үлэһит дьон. Тэрилтэ ситиһиитэ, үлэтэ-хамнаһа хайдах баран иһэрэ салайааччытан улахан тутулуктаах. Билигин олох тэтимигэр сөп түбэһэн, олоҕу кытта тэннэ хардыылыыр аныгылы көрүүлээх, эрчимнээх салайааччынан ааттыбын уһуулаах сэмэйдиссийин, СӨ үөрэҕириитин туйгунун, РФ үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитин — **Августина Александровна Захарованы**. 1993 сыллаахтан сэмэйдиссийинэн ананан үлэлээбиттэн уһуулаах материалнай баазатын бөдөрөгөтөн оҕолор сайдар усулуобуйаларын тэрийи, кэлэктиби биир санаага түмэн, педагогтар профессиональнай таһымнарын үрдэтэргэ үгүс үлэни ыттан кэллэ. 2009 сыллаахха «Үтүө дьыала» чэрчитинэн уонна «Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ» хамсааһын көмөтүнэн 80 миэстэлээх сана, киэн, тупсабай тутуулаах уһуулаах олоххо киллэриитэ буолар.

Олоҕу кытта тэннэ хардыылыыр сатабыллаах салайааччы

2013 сылга толору хааччыллылаах сана кухня аһа аһыллыбыта, уһуулаах уу ситимэ тардыллыбыта, толору хааччыллы ситимигэр кирибита, веранда тутуллубута. 2014 сылтан оҕо уһуулааһын хабыллытын хааччыйыга кыра саастаах оҕолорго эбии бөлөх аһыллыбыта. Билигин үйэ ирдэбиллэргэ толору эппиэттир оҕо сылдьар уонна сайдар усулуобуйата тэриллэн, үлэһиттэр да, төрөппүттэр да үөрүүлэрэ үгүс.

Августина Александровна түргэн-тарбан туттунуулаах сана сонун идэһиллэри уһуулаах оҕолор дэбигис киллэрэн иһэр ураты хаачыстыбалаах буолан, уһуулаах инновационнай эрсииминэн үлэһит. Ол курдук, «Чемпион своей судьбы» бырайыагынан федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээби экспериментальнай площадка, «Развитие социальной компетентности в условиях физкультурно-оздоровительной деятельности» бырайыагынан Россия үөрэбин академиятын экспериментальнай площадка буолары ситиспит.

Салайааччыбыт хас биридди педагог профессиональнай таһымн үрдэтиигэ былааннаах үлэни сөптөөхтүк тэрийэр. Бу кэнники сылларга уопсайа 12 педагог өрөспүүбүлүкэ таһыгар (Москва, Санкт-Петербург, Пермь куораттарга) квалификацияларын үрдэтэр куурустарга сылдьан, тас дойдугарга Кореяга, Казахстанга үөрэхтээһин стажировкаларынан хабыллан үлэлэригэр үгүс туһанналар.

Уһуулаах ситиһиитин биир өрүтүнэн атын тэрилтэлэри, социальнай партнердары кытта

алтыһы, бииргэ үлэлэһи буолар. Кэжэллэһэ сытар Чурапчытаабы федеральнай физкультура институтун уонна Д.П. Коркин аатынан олимпийскай эрэллэри иитэр өрөспүүбүлүкэтээби оскуоланы кытта ситимнээх үөрэхтээһингэ үгүс үлэ ытыллан кэллэ. Өрөспүүбүлүкэбит уһуулааһын кытта «Автодедесант» социальнай волонтерскай бырайыакка кириэн, Мэнэ Ханалас, Кэбээйи, Нам, Ханалас, Үөһээ Бүлүү, Сунтаар, Чурапчы улуустарыгар массыынанан пробег онорон, уопуту тарбатыыга кыттыыны ылбылпыт. Оҕо кыра эрдэбиттэн хайысхатын булуунуугар, идэлэри кытта билиһиннэриигэ Тыа хаһаайыстыбатын дьаһалтатын, «Чурапчытаабы, Мындабаайытаабы ТХПК, бэтэриннэринэй дьаһалта, ДОСААФ у.д.а тэрилтэлэри кытта билигэ үлэлэһи дуоҕабын түһэрсэн үлэ ситимнээхтик барар. 2019 сылга улуустугар Сомоҕолоһуу сыла биллэриллэбитинэн, Кытаанах нэһилиэгэр улуустуу успуордун дьаһалтатын, баһаарынай чааһын кытта биир ситимнэ кириэн, үлэ былаана торумунан. Манна барытыгар сэмэйдиссийит ыллыктаах өйүнэн-санаатынан салайтарабыт.

Августина Александровна сатабыллаах салайытынан уһуулаах үгүс элбэх ситиһилээх. 2009 с. СӨ уһуулааһын икки ардыгар оҕо доруобуйатын уонна этин-хаанын бөдөрөгүтүгэ бастың үлэлээх тэрилтэлэргэ куонкурус Гран-при хаһаайына, 2010 с. Бүтүн Россиятаабы «Детские сады – детям» Бастың т у а

уһуулаах куонкурустар кыайылаабыта, 2013 с. «Тыа сири бастың уһуулаах» өрөспүүбүлүкэтээби куонкурус кыайылаабыта, 2014 с. Россия үөрэбин академиятын бастың экспериментальнай площадкага, 2015 с. «Бүтүн Россиятаабы үөрэх тэрилтэлэрин бастың сайта», «Зелёный огонёк» оҕо сэрэхтээх буолуугугар өрөспүүбүлүкэтээби куонкурустар кыайылаабыта. Улуустугар сыл түмүгүнэн тахсар «Бастың үлэлээх уһуулаах» куонкурус сэттэ төгүллээх кыайылаабыта. Бу үөрэх дьылыгар алтынны ыйга Россия үөрэбин академиятын тэрээһининэн ытыллыбыт «Внутренняя система поддержки компетентности работников образовательной организации в области оценки качества образования» дьин Бүтүн Россиятаабы куонкурус кэтэхтэн көрүү түһүмэсэр талыллан, Москва ыһырыллан, онно элбэх академиктары, доктордары кытта тэннэ усулуобуйага кыттан, санаатын аһаастык этэн, куонкурус мунутуур кыайылаабыта буолары ситиспитэ уһуулаах биир эмиз сүткэн ситиһиитэ буолар.

Августина Александровна эһиэтинээххэ үлэтин таһынан нэһилиэк, улуус уопастыбаннай үлэтигэр көхтөөхтүк кыттар. Ол курдук, Чурапчы нэһилиэгин үс ыһырытын дьокутаага, «Россия Ийэлэрэ» дьахтар хамсааһынын чилиэһэ.

О.Г. ОКОНЕШНИКОВА, «Чуораанчык» уһуулаах старшай иитээччитэ.

Сыһаарыны бэлэмнээтилэр Мария АРТЕМЬЕВА, Анна ЗАХАРОВА.

ПЛАТОН ОЙУНУСКАЙ УОННА ЧУРАПЧЫ

Саха билинни уус-уран литэрэтиирэтин төрүттээбит Платон Алексеевич Ойуунускай тап-ба Таатта ыкса ыалын, кытыллан кырбаһа, таллэх баттаһа, тобустомторго тобуруйан олоһор Чурапчыны кытары оҕо эрдэбиттэн олоһун тийэх күннэригэр диэри быстыспат ситимнээбэ. Соторутаабыта «Саһа олох» хаһыакка кыраайы үөрэтээччи Иннокентий Иннокентьевич Собакин «Ойуунускай уонна Мырыла» диэн бэрт элбэҕи этэр, сэргэх сонуннардаах бэлиэтээһиннэрэ баччааттэммиттэрэ.

Онно ааҕабыт: «Ойуунускай аҕатын Хоочугур Олөксөйү кытта биһигэ төрөөбүт Ылдьаананы Мырыла олохтооҕо Савва Соловьев кэргэн ылан, сүгүннэрэн киллэрэр. Тэйэр Хайа утарыта сытар Кулуһуннаах алааска кыстык балаһан, хотон туттан, Буор Ураһа алааска сайылыктанан Чэппиздэй Амматын ыала буолан олохсуйаллар».

Соловьевтар түөрт оҕолоохтор. Кыра уоллара Нестор, эмиз таайын баай Нестор Платонович Слепцов аатын ылбыт уол, Былатыантан биһир сыл балыс. Кини Тэйэр Хайа анныгар сайылы киирбит таай Былатыаннаһын биһигэ оонньоон-көрүлээн улааталлар. Онно даҕаны айылбаттан билиэн-көрүөн баҕалаах уолаттар Мырыла кырдыаҕастарын сээркээн сэлэннэрин, оһуһунаах остуоруйаларын батыһа сылдьан истэллэр. Оччолорго икки үйэ алтыһар арҕаһыгар Чэппиздэй Амматыгар отут оһонхоһут төрөөн - үөскээн, оһорон, ыллаан-туойан ааспыт биллэр. Ол туһунан классик-суруйааччы, оһонхоһут Семен Степанович Яковлев-Эрилик Эристин «Кэриэс туолуута» сэлэнигэр сэлэргээн турар.

Платон Ойуунускай оҕо сылдьан оонньообут, бултаабыт-алтаабыт, оһонтоон таптаабыт Кыыс Амматын, Тэйэр Хайатын кэрэ көстүүлэрин, алыптаах айылбаларын хоһооноругар холбообута, айымньыларыгар айбыта. Манна И.И.Собакин: «Бу айымньыларга Мырыла сиригэр-уотун, номоһо киирбит, оһоро сылдьыбыт дьонно ахтылаллар», - диэн бэргэниик бэлиэтиир.

Нестор Соловьев биһигэ төрөөбүт убайа Николай (Ньукууһа) таайа баай Нестор Слепцова оһорон, Чөркөөх оһуолатыгар үөрэммит, Чэппиздэй Амматын бастаах үөрэхтээбэ, нэһилиэгин юнээһэ, улууска талыллыбыт быһыбарнай кулуба инитин иитэр-үөрэттэрэр. Кини таайын Платон Ойуунускайы кытары тэҥнэ кэриэс куоракка үөрэнэр, эмиз саһа олох туһугар оһуһааччы буолар. Ол туһунан социологическай наука доктора, профессор Ульяна Алексеевна Винокурова анаан-минээн суруйан турар. Оттон Ойуунускай «Өрүөл кэриэһэ» хоһоонугар айымньы геройун быһытынан өлбөт-сүппэт үйэлээбитэ.

Платон Ойуунускай Москвадан сахаттан бастааһын лингвистическай наука хандьыдаата буолан, кэлэн баран, Дьоккуускайга Тыл, литэрэтиирэ уонна устуоруйа институтун тэрийэр. Онно оҕо эрдэбиттэн дьонун-сэргэтин бэркэ билэр, Мырыла уолун Георгий Митрофанович Васильев институтка үлэбэ ыллар. Эдэр талааннаах, чинчийээччи буолар дьобурдаах уолу бэлиэтии көрөн, Ойуунускай оһуруу үрдүк үөрэххэ ыллар. 1934 - 1938 сылларга Москвада Н.Г.Чернышевскай аатынан Москвагабы устуоруйа, философия уонна литэрэтиирэ институтун Георгий Митрофанович ситиһилээхтик бүтэрэр. Сапгыы саһа биллиилээх фольклорһа, филология

наукатын хандьыдаата, литэрэтииринэй кириитик, ССРС суруйааччыларын Союуһун чилиэнэ буола үүнэр. Быйыл ахсынньыга төрөөбүтэ 110 сыла бэлиэтэниэхтээх Георгий Митрофанович Васильев саһа фольклористикаһыгар Сергей Зверев - Кыыл уолун килбизиннээх аатын-суолун аан дойдуга таһаарбыт, кырыктаах репрессия сизиртибэлэрэ буолбут учуонайдар Гавриил Васильевич Ксенофонов, Платон Алексеевич Ойуунускай, эдэр поэт Иван Егорович Слепцов-Уйбаан Арбита рукописларын сыа-сым курдук тутан, харайан, үүнэр көлүөнэбэ, кэнээри ычмакка тиздэн кэрэхсэппитэ, өлбөт-сүппэт үйэлээбитэ дьонунук сыаналаныах тустаах.

Аны Платон Алексеевич Ойуунускай олоһун доһоро, тапталлаах кэргэнэ Акулина Николаевна, күннэ көрбүт күндү кыргытара - Саргылаана, Сардаана тустарынан кэспиир буоллаахха, туһунан боччумнаах тизмэ буоллаба.

Түмүктээн эттэххэ, саһа билинни уус-уран литэрэтиирэтин төрүттээбит, олугун оһуһут Платон Алексеевич Ойуунускай Чурапчы айар талааннаахтарын, айылбаттан дьобурдаахтарын айымньылаах үлэ аартыгынан арҕара айанньылларыгар күүс-көмө, сүбэ-ама, бөҕө тирэх, эрэллээх өйөбүл буолан, суруйааччылар Семен Степанович Яковлев - Эрилик Эристин, Степан Афанасьевич Саввин - Күн Дьырибинэ, Гавриил Иванович Егоров - Биилин, Николай Николаевич Павлов - Тьаһыт биллиилээх кыраайы үөрэтээччилэр, этнографтар Дмитрий Иванович Дьяковский - Сэһэн Боло, Андрей Афанасьевич Саввин - Өндүрүүскэ Саабын, оһонхоһуттар, артыыстар, тойуксуттар үүнэн-үрдээн, сайдан-саргыланан тахсыбыттар.

Егор Гаврильевич ВИНУКОВ,
философия наукатын хандьыдаата, доцент.

Биһигэ суруйаллар

Былыргы саһаах саһарбыттарын курдук, уол оҕо төрөөтөбүнэ - суор үөрэр, онтон ол уол оҕо эми халсабайдыт бэрдэ буоллабына - норуот дьоллоһор.

Онон, уолугунан уһуутуу тыыммыт, абыс кырыллаах уол оҕо барахсан, аһа күүх оһо, айбонноох оройунан торолуя түспүт күнүттэн саҕалаан, сипин этэ ситэн, холун этэ хойдон, арҕаһыттан тэһиннээх, аһыныас санаалаах, көхсүттэн көһөтөөх, көмүскэс сүрэхтээх, дьин саһа эр киһитэ диэн ааты сүүгөр диэри өбүгэ үгэһинэн үгүс үлэни, эрирдээх аттэниини аһыахтаах. Олордон биһирдэстэринэн, сылбырба хамсаньыны, сытыы өйү, түргэн толкуйу эрэйэр халсабай ооньуута буолар.

Биһиги нэһилиэкпитигэр, олунньу 16 - 17 күннэригэр өрөспүүбүлүкэтээҕи хаһыс да төгүлүн ыһыллар Чакыр нэһилиэгин маастардарын бириһигэр ыһыллар «Чакыр таас халсабайа» диэн туспа улуус ураанхай ааттаахтарын, атын дойду бастын бөбөстөрүн, саһабыт сиригэр араас мунуһуттан муспут олохтоохтор өр күүлүт үөрүүлэрэ, саһа киһитин сүрбэ миннигэстик өрө мөхсөр ооньуута буолан ааста. Икки күн устата тустуубут туонатыгар, тынааһыннаах киирсиллэри, кытаанах халсыылары, түү мээчик курдук бырахсыылары боотурдарбыт көрдөрөннөр, ынырыллаах ыалдьыттар, бочуоттаах тириэньэрдэр, кырабы харахтаах судьуйалар, бары астынан-дуһуйан барбытара буолуо диэтэхпинэ, бука сыһылаппын.

Афанасий Михайлович Кириллин хас биһирдэи күрэхпит саҕаланьытыгар кизэн тутта кэспиир: «Бу күрэхпитин 90-с сылларга бастаахытын тэрийээри, аат толкуйдуу, муна-тэнэ оһордохтууна, «Чакыр таас халсабайа» буоллун диэн тутта ааттаабыт биһиги бары кизэн туттар, ытыктыыр, сыаналыыр киһибит Вячеслав Павлович Карпов». Быйыл биһигэ Чакырга буурбаланаан тийэн тиксэн, уолсайа 109 кыттааччы, 16 эиин араас улуустартан кэлэн күөн күрэх билдьаһан бардылар. Олордон 12 уолуорт маастардара, биһир аан дойдутаабы күрэх кыайылааба. Бэйэбит нэһилиэкпиттэн аһаардас 8 киһи кытынна, олордон 4 оһуола оһолоро. Быйыл күрэхпитин саһа эстрадаларын сулустара Каскил Баишев уонна Айыына Татаринска кэлэн бэйэлэрин ырыаларынан

Чакыр таас халсабайа

киргэһэн бардылар. Мантан күрэхтэһээччилэртэн интервьюбутун ааһын.

«Мин Александр Неустроев бэйэм Чакырбын Халсабайынан дьарыктамматабым, тустуукпун. Дьэ, бу халсабайга сана күрэхтэһэн эрэбин. Бастаахы тириэньэрим

Станислав Кононович Адамов диэн Чакыр нэһилиэгин олохтооҕо, манна тириэньэрдир. Оттон билигин дьарыктыыр тириэньэрим Егор Николаевич Старостин эмиз бу Чакыр нэһилиэгин олохтооҕо буолар. Мин санаабар, халсабай диэн төрүт көрүмүт буоллаба дии, халбас харата дьэххэ сөл. Аан бастаан көбүөргэ 7-с кылааска үөрэнэ сылдьан тахсыбытым. Чурапчытаабы интэринээт-оһуолаба үөрэммитим, Билигин устудьуоммун. Мин холобур туттар киһим Леонид Спиридонов, Егор Пономарев уонна да атыттар. Чакыр Таас Халсабайыгар иккис кыттым буолар».

«Мин Левчиков Кэбээйи Мукучуттан

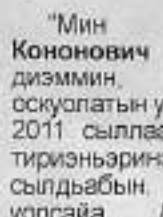
Владислав диэммин, улуһун сылдьа-

бын Халсабайынан 4-с кылаасан дьарыктанабын. Халсабайдыт диэн мин санаабар, түргэн, сымса, күүстээх, быһый буолуохтаах уонна эмиз толкуй наада. Көбүөргэ киирээри туран, бэйэбэр эрэллээх буолуохтаахпын.

«Мин Руслан Сивцев диэммин, Чакыртан төрүттээхпин, оһуолабын манна бүтэрбитим. Кыра эрдэхпиттэн тустуунан, боксанаан дьарыктаммытым. Бастаахы тириэньэрим Афанасий Николаевич Тустууга тумус туттар дьоммунан убайдарым буолаллар уонна Прокопий Прокопьевич Сивцев. Бу күрэххэ иккиспин кыттабын».

«Мин Станислав Адамов диэммин, Чакыр орто оһуолатын учууталабын. 2011 сыллаахтан манна тириэньэринэн үлэли сылдьабын. Чакыртан уолсайа 8 киһини кытыннардым, олордон - 4 оһуола оһолоро. Александр Неустроев финалга табыста. Оһолор, мин санаабар, бэйэлэрин кыахтарынан бэркэ кытыннылар. Бу Чакыр Таас Халсабайыгар уолсайа 109 кыттааччы кэллэ. Оһор истэригэр халсабайга

уонна тустууга 12 уолуорт маастара баар. Александр Неустроев билигин көнүл тустуунан утумнаахтык дьарыктана сылдьар, уолуорт маастарыгар хандьыдаат буолла. Быйыл былаан быһытынан, маастар нуорматын толорорго үлэлиир. Оттон интэринээт-оһуолаба үөрэнэр уолаттарбыттан уолсайа 3 уол өрөспүүбүлүкэ сүүмэрдэммит хамаандатыгар баар: Марик Сивцев, Эрик Максимов, Ян Егоров. Кинилэр табылынабына, «Азия оһолоро» ооньууга кыттыахтаахтар.»
Бу ыстатыйаны Чакыр таас халсабайыгар анаан суруйбут ырыам тылларынан түмүктүүбүн.

ЧАКЫР ТААС ХАЛСАБАЙА

Сылбырба туттуулаах,
Сытыы өйдөөх, санаалаах
Саһа эр бэртэрэ
Атыр сылгым кэриэстэ,
Көбүөргэ киирэнэр,
Төрүт өбүгэ ооньуутугар
Халсабайга харымтан тутуһан,
Күөн көрөөн көттүлэр.

Хос ырыата:
Чакыр таас халсабайа
Бухатыыр халсар буолак хайата

Хотойдуу туттаннар,
Хотууннаахай бөбөстөр
Албан ааты былдьаһан,
Тустан имитэн иһэллэр.
Күүстээхтэн күүстээхтэр
Ытык таас хайаба
Ыттыахтара буоллаба,
Ый күн ыһыабын ыһаннар.

хос ырыата:
Чакыр таас халсабайа,
Чакыр таас халсабайа
Бухатыыр халсар буолак хайата

Чакырым — ийэ сириг,
Үөскээбит үтүө буорум,
Күөлэһитэн көрүлээн,
Көлүччээс сөрүүкэтэн,
Кынаттаан, кый ыраах
Өссө да төрөтүөбүн,
Аар саарга аатырбыт
Модьу таба мадьынылары.

Ыстатыйаны бэлэмнээтилэр:
Ньукуу Настаа сизэннэрэ Сайаана
ПОПОВА, Настя АЛЕКСЕЕВА.
Хаартыска түһэрдэ: Зинаида
АЛЕКСЕЕВА.

Сонуннар

Олунньу 14 күнүгэр
Чурапчытаабы
обо ускуустубатын
оскуолатыгар Чурапчы
уонна Таатта улуустарын
уруһуй, черчение,
декоративнай-
прикладной кылаастарын
учууталларыгар
уонна бадалаахтарга
квалификацияны
үрдэтинэр куурус, ону
таһынан Намнаабы
педагогической колледжа
үөрэххэ кириэн
бадалаахтарга үөрэххэ
туттарсыы ытылынна.
Биһиги оскуолабыт бу

Нэһилиэгэ сайдарын туһугар

"Дойду дьонунан-
сэргэтинэн баай, кэрэ"
дииллэрини, төрөөбүт
түөлбэтин туһугар
"ыалдьар" патриот
дьонноох нэһилиэк
хаһан бабарар
сарсынны күннэ
эрэллээх, сайдыы
сана сабажтарын диэки
дьулуһар.

Арылаах
оскуолатын бочуоттаах
попечителэ Николай
Николаевич Попов
нэһилиэтин ыччата
үүнэрин-сайдарын
туһугар араас

өрүттээх тус көмөтүн онорор. Ол курдук, бу кэлинни сылларга кулуупка
анал аппаратураны, миллиард остуолун ажалан бэлэхтээбит, ону таңа
ыскамайкалары атыылаһыыга көмөлөспүт. Бу күннэргэ дойдутугар
тиийэн, оскуола сапаттаатын кытта көрүстэ. Кинини кытта эмиз бу нэһилиэк
попечителлэрэ Пантелеймон Христофоров, Анна Барашкова уонна улуус
дьокуутаа Дмитрий Попов тахсан, төгүрүк остуолга кытыннылар. Онуоха
үөрэххэ уонна успуорду сайыннарыыга үлэни-хамнаһы билистипэр,
тирэн турар кыһалбалары быһаарыыга кэскиллээх кэпсэтии буолла.

Салгыы успуорт саалаба сылдьан, үөрэнээччилэри кытта көрүстүлэр.
Николай Николаевич бу да сырыыга "илии тутуурдаах, өттүк харалаах
кэлбит" – төрөөбүт-үөскээбит түөлбэтин ыччата успуордунан утумнаахтык
сайдарын туһугар 8 устуука араас ыйааһыннаах гириэлэри бэлэхтээтэ.

"СО" корп.

ҮЛЭ ТАҢЫМЫН ҮРДЭТТИБИТ

үөрэх тэрилтэтин кытта
биһигэ үлэлээбиппит бэһис
сылыгар барда. Учууталлар
ыраах айаннаабакка,
бэйэлэрин улуустарыгар
кууруһу бараллара, оҕолорбут
эрдэттэн үөрэххэ кириэллэрэ –
биһигэ олус наадалаах уонна
үөрүүлээх түгэн.

Дьаһал кирии чааһыгар
Намнаабы педколледж
үөрэххэ ылыыга уонна үлэнэн
хаачыллыыга үлэлэнэр
отделын методиһа Сахаяна
Алексеевна Соловьева
туттарсааччыларга,
төрөппүттэргэ, учууталларга колледж үлэтин билиһиннэрэр олус интэриэһинэй
информацияны, презентацияны көрдөрдө. Үөрэххэ туттарсар үөрэнээччилэр
уруһуйдаан, тус ситиһиилэрин паапкаларын көрдөрдүлэр, бириддиэлэн кэпсэтиини
аастылар. Тапачы өрүүгэ маастар-кылааһы ыппыт Петр Афанасьевич Колесов
уһуллукчу үчүгэйдик онорбут миэбэлин хайбы көрдүбүт, фабрика онорон таһааргыыр
миэбэлиттэн итэҕэһэ суох. Бу маастар-кылааска 25 киһи үөрэнэн, үрдэтинин
дастабырыаннаатын туттулар.

Барыта 8 обо үөрэххэ кирибиппитин туһунан сэртификатты тутан, үөрүүлэрэ мунура
суох буолла. Салгыы И.Е.Винокуров аатынан педагогической колледж бэрэстэбиитлэ
Сахаяна Алексеевна Соловьева уонна оскуолабыт дириэктэрэ Алла Иннокентьевна
Сивцева хардарыта биһигэ үлэлэнэргэ Намнаабы сөбүлэннэ илии баттаатылар.

Катерина ЗАХАРОВА, А.П.Гоголев аатынан Чурапчытаабы
обо ускуустуба оскуолатын преподавателэ.

УЛУУСТААБЫ "АМАН ӨС" VII-С ТӨГҮЛҮН ЫТЫТЫЛЫННА

Саха дьонунан олунньу ый –
тып күнүнэн билинилэр. Ыйы
түмүктээн, улуустаабы Арчы
дьиэтигэр "Аман өс" күрэх сэттис
төгүлүн олус түмсүүлээхтик,
көхтөөхтүк ытытылынна. "Быйылгы
Сомосолоһуу сылынан хаһаанны
дабаныдыллаабылар элбэх кыттааччы
кэлэн күрэхтэстэ, санааларын истэн
сүргэбит көтөбүлүннэ." – диэн СӨ
култууратын үтүөлээх үлэһитэ,
Арчы дьиэтин салайааччы Надежда
Заболоцкая эттэ.

Кыттааччылар маннай "Өбүгэ
үөрэтэр кыһата – саха омугун
инникитэ" диэн түһүмэххэ сэттэ

мүнүүтэ устата санааларын,
бэйэлэрин көрүүлэрин кэпсэтилэр.
Ити кэнниттэн тута иккис "Таптыырга
буруй суох, таптал кырдьары
билиммэт" диэн түһүмэххэ уус-уран
хоһооннору, монологу аахтылар.

Түмүккэ "Кылаан кыайыылаа-
бынан" Хатылы нэһилиэгиттэн
Марфа Чичигинарова аатанна.
"Бастын уус-уран аабааччы" анал
ааты Чурапчы нэһилиэгиттэн
83 саастаах ытык кырдьаҕас
Василий Дьячковский ылла.
Мэнэ суруктарынан Чурапчы
нэһилиэгиттэн Николаанна Бушуева-
Арчылаана Чаран, Улахан Күөл

учаастактан Вера Трофимова,
Сылан нэһилиэгиттэн Анастасия
Аммосова наһараадаланнылар.
Мария Макароваҕа, Мотрена
Захароваҕа, Ирина Петроваҕа,
Октябрина Окороковаҕа, Иван
Пономаревка сэмэй бэлэхтэри,
туһуу суруктары туттардылар.

Кыттааччылары өссө төгүл
ситиһиилэринэн дьууллур сүбэ
аатыттан эбэрдэлиибит! Эһиилги
дьылга өссө үчүгэйдик кэлэн
кытаптарыгар бабара хаалабыт.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Бэтэринээрийн сэрэтэр

Сибиинньэ африканскай чумата

Сибиинньэ африканскай чумата (АЧС) – вируһунан тарханар олус хэсэгтэһэн сибиинньэ ыарыһа. Аан бастаан АЧС 1903 сыллаахха Союзуу Африкада турбута бэлиэтэммит, ол хэмтэн ылата сыйһа тарханан-тэнийэн, Россия союзууну регионнарыгар уонна биһигиттэн чугас сытар Иркутскай уобаласка кэллэ. Киһиэхэ бу ыарыһа куттала суох эрэри, биридиппэн хаһаайыстыбаларга, судаарыстыбаларга улахан эконоомическай хоромньуну таһаарытабуолар, ол курдук Россияда кэнники сылларга, 500-тэн тахса ыарыһа туруута бэлиэтэммит, эконоомическай хоромньу 30 млрд. тахса сопкубайга тэннэспит, уолсайа мөлүйүөнтэн тахса сибиинньэ суох оноһуллубут. 2011 сылга диэри бу ыарыһа Хотугу Кавказ уонна Союзууну федеральнай уокуруктарга тарбаммыт, онтон 2012-2013 сылларга киһи уонна Хотугулуу-арбаа федеральнай уокуруктарга тэнийбит. 2017 сылтан бэттэх Калининградскай уобаласка уонна биһиги диэки Омскай уонна Тюменскай уобаластарга биллибит. 2019 сыл олунньу ыйга Монголияттан кирибит халбаһы бородууксуулаһыттан АЧС вируһун ДНК-тын лабораторнай чинчийи түмүгэр булгулар. Бу халбаһы бородууксуулаһа массыннан табаар аһар «Кяхта» диэн пуунунан ааспыта биллэр. Онук кирибит сибиинньэ этиттэн оноһуллубут бородууксуулары

атыттан таһаарыттар уонна атын регионнарга ааспыт буолуон сөп диэн иһитиннэри кирида. Тоҕо бу ыарыһа Союзуу африкадан сабалаан, Европада, онтон Сибиирга тийэ тарханан эрэри диэтэххэ, киһи вируһа тас дыйыларга олор бэриммэт, өр кэмэ буорга, сутуллубут кыыллар өлүктэригэр, экскрементэригэр сутуйар дыбурун сүтэрбэт. Киһи сутуллубут аһылык, мээчирэн сирин, тырааныспар араас көрүнүн нөнүө тарбанар. Маны таһынан дьонор, көтөрдөр, дьиикэй уонна дьыа кыыллара, араас кэрбээччилэр, клещтэр, сахсырба, быт эмиз механической тарбатааччы буолаллар. Термическай обработканы барбатах сибиинньэ этиттэн оноһуллубут бородуукталарга (тууһаммыт, сырокоченый ас оноһуктара) вирус хас эмэ ыйга тийэ хордойор уонна ас тобоһун кытта сибиинньэ аһатыллыан сөп, оччоҕо дьэ сутуллуу барар. Өскөтүн сутуллуу тахсар түбэлтэтигэр, ыарыһа турбут хаһаайыстыба сибиинньэлэр уонна киһи тула 20 км радиустаах сир иһинэн баар сибиинньэлэр бары өлөрүллэллэр уонна уматылаллар. Сутуллубут хаһаайыстыбада 40 хонуктаах карантин биллэриллэр. Карантин анаалыстар кэннилэриттэн уһатыллыан сөп. Сутуллуу

табыстаһына, тоҕо манньк кытаанах мээрэ туттуллар диэтэххэ, билинни кэмэ бу ыарыһы профилактикалыр уонна эмтиир кэдьүүстээх метод суох, вакцинаны оноруу үлэлэрэ Россияда уонна Испанияда ыытылла сылдьаллар да, бэлэм вакцина билигин да суох. Россельхознадзор өттүттэн бу ыарыһа тарбанытын харгыстыр үлэлэр ыытылаллар, ол курдук, бастатан туран, информация Киһи аппаратаһыттан биһиэхэ ханна, хаһан, ханнык хаһаайыстыбада, ону таһынан омуқ судаарыстыбаларыгар кытта АЧС ситуациятын туһунан кэмгэр иһитиннэриилэр уонна онно олобуран, кэжэ дьаһаллар кэлэ тураллар. Кэнники кэмэ Россия атын регионнарыттан, тас дойдупартан сибиинньэ этэ, сибиинньэ этиттэн оноһуллар бородууксуулар, полуфабрикаттар өрөспүүбүлүкэ иһигэр кириэлэрэ элбээтэ. Киһилэр эрдэ автомобильнай тырааныспарынан таһыллар эбит буоллахтарына, ааспыт аһыах кэм иһигэр Аллага Бэстээх тимир суол станциялар «Госнабсбыт Якутии» уонна «Строителей АЯМ» тэрилтэлэр былаһааккаларыгар аналлаах рефрижераторнай вагоннарынан аҕалалларын көнүллээтибит.

Бары бородууксууа тизлэн кэлэригэр Россельхознадзор анал бэтэринээринэй хонтуруолун аһан, бэтэринээринэй сибиидиэтэлиститиэлээх кэлэр. Манна кэлбитин кэнниттэн сүөкэммит булгуччу Россельхознадзор судаарыстыбаннай пограничнай бэтэринээринэй сулууста иниспектэрдэрин кэтээн көрүүлэринэн барар. Тимир суолунан эт-ас бородууксууларын таһыы быраабылатын тутуһуу булгуччу ирдэнэр. Сүөкэммит вагоннары сууууга, дезинфекциялаһынгга направление бэриллэр. Маны таһынан, атыы баазаларыттан уонна туочукаларыттан, былаан быһыытынан, сибиинньэ этиттэн уонна киһи бородууксууларыттан анаалыстар бородуулаһа ытылаллар уонна Иркутскайдаағы бэтэринээринэй лабораторияда ытыллан, анаалыһы бараллар. Хас биридди сибиинньэни иитэр хаһаайыстыбалар учуока сылдьаллар, киһилэрэ кэмтитэн кэмгэр былааны таһынан бэрбизкэлэр ытылаллар. Владимир Романович ЛЕОНТЬЕВ, Россельхознадзор Саха сиринээҕи Управлениетын киһи оройуоннар икки ардыларынаағы отделын судаарыстыбаннай иниспектэрэ.

Квинтанио, абитуриенто!

Правила и условия поступления в образовательные организации МВД России на очную форму обучения за счет средств федерального бюджета в 2019 году

МВД по Республике Саха (Якутия) ежегодно комплектует образовательные организации системы МВД России, которые за счет средств федерального бюджета на основе целевого приема готовят специалистов для подразделений органов внутренних дел Российской Федерации.

На очное бюджетное обучение принимаются лица рядового и младшего начальствующего состава ОВД и гражданская молодежь в возрасте от 17 до 25 лет (на год поступления), отобранные в установленном порядке комплектовщиками органами, являющиеся гражданами Российской Федерации, имеющих документы государственного образца о среднем (полном) общем или среднем профессиональном образовании, а также диплом о начальном профессиональном образовании, если в нем есть запись о получении предъявителем среднего (полного) общего образования, положительно характеризующиеся по месту работы (службы) или учебы, способные по своим личным и деловым качествам, физической подготовке и состоянию здоровья исполнять возложенные на сотрудников полиции обязанности и успешно прошедшие конкурсные вступительные испытания, ростом не ниже 160 см. Срок обучения по очной форме – 5 лет.

Одновременно с зачислением на учебу абитуриенты становятся курсантами, принимаются на службу в органы внутренних дел и на них распространяются гарантии, предусмотренные для сотрудников органов внутренних дел. Во время обучения курсанты находятся на полном государственном обеспечении, им предоставляется жилье, обмундирование, питание, выплачивается денежное довольствие.

В соответствии с Законом РФ «О воинской обязанности и военной службе» на время обучения и дальнейшей службы в органах внутренних дел курсантам предоставляется отсрочка от призыва на воинскую службу.

По завершении обучения в образовательной организации МВД России выпускникам выдается диплом государственного образца и присваивается специальное звание «лейтенант полиции/юстиции», и они направляются в распоряжение МВД по Республике Саха (Якутия) для прохождения дальнейшей службы, как правило, в том подразделении, которое направило на обучение.

Алгоритм действий абитуриента, желающего поступить в образовательную организацию МВД России на очную форму обучения за счет средств федерального бюджета

1. Обратиться в орган внутренних дел по месту жительства (далее – комплектующий орган), (январь-март).

2. В отделе по работе с личным составом комплектующего органа написать личное заявление.

3. Пройти по направлению комплектующего органа предварительное медицинское освидетельствование (военно-врачебную экспертизу) и комплексное психофизиологическое обследование.

4. На официальных сайтах образовательных организаций МВД России разделе «Абитуриенту» либо в комплектующем органе выяснить перечень ЕГЭ, которые необходимо сдать для поступления.

5. По направлению комплектующего органа прибыть в образовательную организацию МВД России на абитуриентские сборы (июнь-июль 2019 года) с оригиналом документа, удостоверяющего личность, и оригиналом документа государственного образца об образовании.

6. Предоставить при регистрации сведения о результатах ЕГЭ.

7. Непосредственно в образовательной

организации пройти окончательное медицинское освидетельствование, психофизиологическое исследование и тестирование в отношении наличия алкогольной, наркотической и иной токсической зависимости.

8. Непосредственно в образовательной организации сдать дополнительные вступительные испытания: профильный предмет и физическую подготовку.

По вопросам, связанным с оформлением документов для поступления на обучение в образовательные организации МВД России необходимо обращаться:

ОМВД России по Чурапчинскому району с. Чурапча, ул. Крупская, 3А каб. 44 тел. (факс) 8(411-51) 41-489.

Кулун тутар ыйга

сүүйүүлээх суругуу сүрүн бирийһэ ДИВАН оонньонор!!!

Суругарга тиэтэйиң!!!

«Саңа олох»

редакциятын доһонигэр

доһонька угаргоһон

умнумаң!!!

Сүрүн бирийһэ анал маһаһынтан сертификатынан бэриллэр.

БИЛЭРИЙЛЭР/ОБЪЯВЛЕНИЯ

Отдел МВД России по Чурапчинскому району набирает молодых людей в возрасте от 18 до 35 лет на вакантные должности:

1. Инспектор (дорожно-патрульной службы) ОГИБДД – 1.

2. Инженер – электроник дежурной части – 1.

3. Помощник оперативного дежурного ДЧ – 1.

За более подробной информацией обращаться в группу по работе с личным составом по адресу: ул. Крупская 3 А, кабинет 44.

Василий Иванович Гаарильев аатыгар бэриллбит Дириннээс агроосуоланы 2003 с. бүтэрбитин туоһулуур Б 0496018 №-дээх аттестат сулпуктун, дьинэ суобунан аабыллар.

Липпалаах куелүттэн УАЗ бортовойунан ыраас муус тизэйт. Санаата – 2000 солк, ангаара – 1000 солк. Үчүгэйдик, толору тизэйт.

Тел.: 8-914-101-70-55.

Махтанабыт

Тапталлаах абабыт, эһэбит **Диодоров Александр Алексеевич** бу дьыл тохсунуу 22 күнүгэр ыарахан ыарыыттан олохтон туораата. Күндү киһибитин сүтэрбит ыарахан күннэрибитигэр куус-кимо, өйбүл-тирэх буолбут дьоммутугар – милиция бэтэрээннэригэр (Д.Н. Евграфов), Ис Дьыала министиэристибэтигэр (К.К. Неустроев), Чурапчытаагы Ис дьыала отделыгар (И.Д. Свинобобов), айылҕа харыстабылын инспекциятыгар (М.П. Догордунов), бииргэ үлэһэбит кэллигэлэригэр, добоотторугар (В.М. Монастырев), тинэх суолугар атаарарга көмөлөспүт добоотторугар – И.Н. Новгородска, Н.П. Игнатъевка, Г.П. Андросовка, буоругар үлэһэспит кылааһынньыктарыгар А.Н. Кириллинэ, Ф.А. Федотовка, Д.Д. Аржаковка, убайытыгар М.И. Диодоровка, бырааттарыгар В.И. Диодоровка, М.Г. Поповка, бииргэ үөрэммит добоотторугар, бииргэ үлэһэспит адар сааһын эрэллээх табаарыһыгар Г.Г. Алексеевка, ыкса ыалларбытыгар – Ярославскай аатынан уулусса 51 нүмүрдээх дьыттин олохтоохторугар, дьыба иити-үөртүт киинигэр, бииргэ үлэһэспит кыргыттарбар, дьүөгэлэрбэр, А.А. Алексеева, күтүөлүтүгэр С.П. Алексеева, бары аймактарбытыгар тугунан да кэмнэммит махталбытын тиздэбит. Бука бары чэпчэп, доруобай буолун!

Кэргэнэ, оҕолоро, сизиннэрэ.

Чакыр нэһилиэтин кырдыабыс олохтооҕо, бастын механизатор, элбэх оҕо тапталлаах аҕата, эһэтэ

КУЗЬМИН Роман Тарасович

81 сааһыгар олохтон туораабытынан, кыргыттарыгар Ульянаба, Аннаба, Туйаараба, уолаттарыгар Ильяба, Романга, Семенга уонна кинилэр дьиз кэргэннэригэр, бары чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

"Күнчээһэ" уһууаан кэлэктиибэ, бииргэ үлэһипр дьүөгэлэрэ.

Кутурбаммытын тиздэбит.

Чакыр нэһилиэтин олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, «Эрилик Эристиин» колхуос бэтэрээн үлэһитэ, кырдыабыс убайдары, бырааттара Кузьмин Роман Тарасович уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, оҕолоругар, сизиннэригэр, хос сизиннэригэр, чугас аймактарыгар Чурапчытан П.Г. Климов, М.М. Климов, М.Г. И.А. Захаровтар уонна Хадаартан кырдыабыс санаастара А.П. Климова, быраата А.Р. Климов, балта М.Р. Решетникова дьиз кэргэттэрэ, кинилэр оҕолоро, сизиннэрэ.

Арыылаах нэһилиэтин олохтооҕо, тапталлаах кэргэнэ

КЛИМЕНТОВА Римма Владимировна

ыарахан ыалдьан соһумардык олохтон туораабытынан, Арыылаах нэһилиэтин баһылыгар Николай Егорович Сыромятникова, оҕолоругар, чугас дьонугар, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

А.Т. Ноговицын, А.А. Захаров, А.А. Ноговицын, Н.И. Аммосов, Р.Г. Васильев, И.К. Матвеев.

Кутурбаммытын тиздэбит.

Тапталлаах кэргэнэ, ийэтэ, Арыылаах нэһилиэтин дьаһалтатын дьиз кэргэнэ исписэлиһэ Климентова Римма Владимировна ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, Арыылаах нэһилиэтин баһылыгар Николай Егорович Сыромятникова, кыһыгар Чурапчы улуусун тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кэлэктиибэ.

Кэриэстэбил

Ахтабыт, саныыбыт

Күндүтүк саныыр, убаастыыр табаарыһыт, добоорбут Сэбиэскэй милиция бэтэрээнэ, милиция туйгуна, отставкаба олобурт милиция подполковнига **Шиигин Василий Исакович** ыарахан ыарыыттан бу орто дойдуттан барбыта оһунуу 27 күнүгэр 40 хонугун туолла.

Василий Исакович 1955 сыллаахха атырдьах ыйын 5 күнүгэр Мэнэ Ханалас оройуонугар Майа салиһынэтигэр төрөөбүтэ. 1981 сыллаахха Волгоградтаагы следственнэй үрдүкү оһуоланы бүтэрбитэ.

1984—1990 сылларга Чурапчы оройуонун Ис дьыалаба отделыгар криминальнай милиция начальниһытынан үлэһэбитэ. Кинини кытары мин бииргэ үлэһэбитим быһыытынан элбэхтик алтыспыт. Ирдэбиллээх, сулууслатыгар олус бэриниллээх салааһынны кытары үлэһэбитим дьин кизин туттабын. Үлэһитигэр кэжэ ситиһиллэрдээхпит. Ол курдук, 1988 сыллаахха үлэһитинэн илин эһээр улуустарга бастыны сылдыбылпыт.

Василий Исакович киһи быһыытынан сүрдээх көнө, судургу этэ, дьону кытары уолсай тылы түргэнник булара. Эппит тылыгар хайаан да турара, кими да албыннаабат. Кимикээ да ньыланнаабат, сирэй салаабат буолара. Дьиз кэргэннигэр наһаа истинник сыһааннаһара. Таптыыр кэргэниниин Татьяна Николаевнаһын 38 сыл бииргэ олобуртутара, 4 оҕолоохтор, 5 сизиннэктэр, оҕолоро бары үлэһиттэр.

Калин улахан ыарыыга да ыллардар, санаата куустээбэ, инникини былаанныра. Сөйүн Дьоккуускай ыһаабар көрсүүх буолбуттут. Бу санаабыт туолбата. Хаарыаннаах истин добоорум Василий Исакович 63 сааһыгар бу орто дойдуттан суох буолла. Кинини биһиги, табаарыстара, тыыннаахпыт тухары ахта-саныы сылдыаахпыт.

Степан ОКОНЕШНИКОВ, холубунай ирдэбил бочуоттаах бэтэрээнэ.

Дьонуннаах олобу олордун..

кытыгырас, сымса этэ, учууталлара ону бэлиэти көрөннөр, 8-с кылааска үөрэнэ сырыттабына, аатырбыт Д.П. Коркин тириэньэрдээх оһуолан-интеринээккэ үөрэтэ ыһыппытара. Тустууга, сүүрүүгэ тутта ситиһиллэнэн жиһирэн барбыта, ыалдыбатаба буоллар, уһуорка үрдүк ситиһиллэри ситиһэр толору кыахтааба, дэлэбэ үөлээннээхтэрэ Халла сүүрүк Куола Капитан дьин ааттаабахтара чакчы. Бэйэлэрин кэмнэригэр эстафетанан сүүрүүгэ табаарыстарын кытта оройуон иһигэр иннилэрин кимикээ да биэрбэтэхтэрэ, Коля куруутун туттаах этапка турара. Үчүгэй азартаах үчүгүһүт быһыытынан эмиз биллэрэ, ордук табыллан дьизэрэнкэйдээн, чэпчэкитик ыстаналаан үчүгүлэри табыллан толороро.

Дьылба хаан салгыы үөрэнэр кыагы биэрбэтэбэ, иннэһэ гынан, 1966 сыллаахха колхуос төһүү үлэһитэ буолар. Бороон көрүүтэ, бостуук салгыһыт, от-мас үлэһитигэр төбөтүн оройуон түһэр. Хайахсыкка эдэр эрчимнээх үлэһити биригэдириинэн аныыллар, кэлин Арыылаахха тутууга, салгыга, биригэдири, ОДХ үлэһитэ буолан, ханнык да үлэбэ бэйэтин үтүө суобастаах, эппитиннээххэ, сатабыллаах үлэһит быһыытынан дьон-сэргэ, нэһилиэтин ытыктабылын ылбыта, ол туоһутунан «Тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ» бэлгэ хаһаайына буолбута. Эдэр сылдьан бэйэтэ ыспарсымыан буолан, уһуорду ордук сэнээрэрэ, өрө тутара. Түбүктээх үлэтигэр быыс буллабына, араас таһымнаах күрэхтэһиилэргэ сылдыа сатыыра, араадыһаба тэлэбииссэргэ сонуннары көтүлүккэ истэрэ, көрөрө. Бэйэтэ кэлин дуобатынан, саахыматынан үлүһүйүтэ, тэрилтэтин, нэһилиэтин чэһин дьонуннаахтык көмүскүүр. Оҕолоро, сизиннэрэ кинини утумнаан, уһуулуан, өрөспүүбүлүккэ, улууска биллэр ыспарсымыаннар. Ньюкулай кыра эрдэбиттэн айылҕа орото этэ, айылҕаба табыстабына дууһалыын сынныан, доруобуйалыын тупсан кэлэрэ. Баай Байанайтан балай да бэрининэрбит байанайдаах булчут этэ, балыксыт, кунут, андыһыт, улахан да бултарга сылдыһыт буолан, булт кистэлэннэрин үчүгэйдик билэрэ. Куосах үгэннээн үөскээн турар кэмнэригэр, элбэх маассабай күрэхтэри тэрийсэн, сатабыллаахтык салайсан, бар дьонун махталын ылбыта. Айылҕаба табыстабына, үүтэнигэр тийдэһинэ, дойдун оһуобут

Үчүгү үрбүн, алааһын өкөйдөбүнэ, туох да омуна суох, «Генерал» солотугар жиһирэ. Олобун тухары Дьөнөгөй оҕото аргыстаах буолан, аймактарын Афанасий, Ньюкулай Кондратьевтары утумнаан, салгыга эдэр эрдэбиттэн сыстабас этэ. Калин үксүн салгы иитиһинэн дьарыстанан, оҕолоро атактарыгар туралларыгар, чугас аймактарыгар, табаарыстарыгар үгүстүк көмөлөспүтэ. Бииргэ үлэһэбит табаарыстара Ньюкулай салгы иитиһин чакчы баһылаабытын, сирэ – уоту эндэллээк билэрин, суһал бэтэрээннэрин кэһөнү бэйэтэ онортуурун, улахан салгыны ардыгар соҕотобун астыырын туһунан истинник ахталлар. Миэхэ, тус бэйэбэр, 10-ча сыл биһин көрөн, сыл айы убаһалаан, үлэһит быһыытынан атактар турарбар, дьиз туттарбар убайбар мунура суох махталлаахпын, кыра эрдэхпиттэн ириннэбим, ытанныабым бэрт буолан, Дьөгүөрүскэ «Сэмсээх» аатыран, убайбар элбэхтэ атаахтырым туһунан кэпсээлэрэ. Олобу таптал, истин иэйии тутарын биһиги убайбыт Николай Михайлович уонна ытык дойдун Арыылаах кэрэ кыһа Дэлбэр Хотуна, тапталлаах ийэ, эбэ Анна Никифоровна тус олохторо туоһулуур Олох эридьизстэрин бииргэ туоран, үлэни өрө тутан, сырдыгы эрэ сыдыаһан, кэрэни эрэ кэрэхсэн, дьиз-уот, хаһаайыстыба тэринэн, 6 оҕо тапталлаах ийэ-аба, эбэ-эһэ аатыран, Арыылаах нэһилиэтин биир тус-бас ыала буолан, алаһа дьизини тариммиттарэ быйыл 50 сылын туолуохтааба. Дьиннээх таптал, истин сыһан, дьин сахалыы толукуй, олохо тардыһы туоһута, 6 оҕолоро үлэбэр-үөрэххэ сыстабас, дьонно-сэргэбэ эйбээс-сайабыс дьон буолулааттылар, үлэ-хамнас үлүсүннэргэ сылдыаһылар, олох салгыһытын – элбэх маанын сизиннэри, хос сизини бэлэхтээн үөрдэллэр. Сатабыллаах үлэһит, байанайдаах булчут, Дьөнөгөй оҕотугар – салгыга олоһун анаабыт, бастын ыспарсымыан-фанат, ыал аба баһылыга, тапталлаах аба, эһэ, биһиги, бырааттар, кизин туттар тумус киһибит Ньюкулай, Куола, быдан дьылларга быраһаай! Эн дьонуннаах олобу олордун, сырдык мессуһунун, истин сыһан-гынын, үтүө бэйэбин өрүү саныы сылдыаахпыт.

Бырааттар, аймактар ааттарыттан Дьөгүөр Бөтүрүөн – Дьөгүөлүз.

Кылаабынай эрдээктэр - Л.В. ГОРОХОВА, Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ. Эппиттир сакитэктэр, сурук отдела - А.Н. ЗАХАРОВА. Экономикэ, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СПЕЦЦОВ. Кэспэдианнэр - С.А. ЖЕНДИНСКИЙ, М.В. ПЕТРОВА. Тезааччы - Л.К. ПОГОВА. Бачэттанчы - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараччылар: СР Правительствата, Чурапчы улуусун, "Сана олох" редакциянай-издательскай холбоһук, автономнай учреждение, Российскай Федерация, Роскомнадзор СР управлениетыгар 2012 с. кулун тутар 15 күнүгэр регистрацияламмыт нүмүрэ - ПИ №ТУ14-0238.

Редакция, издатель, адырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Телефоннаарыт: редактор - 41-332, отделлар - 41-285, 41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, instagram: @sanaoloh

Бүткээс санаас № 15 (11572) Күөмүр: 2 бач, динис Ахсааны 1350. Хаһыат сыанаһа: 10. Ааттар, сүтүр, эһитэр, санаа, редактор, издатель, адырыһа, сэл, карл маркс уул., 26 "а".